

Constantin PARASCHIVESCU

Oravița

„Arcușă jos în vale...”

Cu ani în urmă (vreun sfert de secol) am făcut un drum la **Oravița** să văd **prima clădire de teatru construită în România** și cu gândul de a prospecta posibilitățile de filmare a unui episod din seria „Pagini din istoria teatrului românesc” prezentată de Radu Beligan la TVR. Teatrul era închis, clădirea în renovare, se amenaja acolo un muzeu. Am văzut sala, scena, cele două sobe mari de încălzit cu lemne, cușca sufleurului prin care a trecut și Mihai Eminescu și îmi închipuiam, peste stive de scânduri și moloz, cu ochii fanteziei, cum ar fi putut arăta locașul ca să fie considerat „frumos și luxos” în presa de la sfârșitul secolului XIX. Filmările nu s-au făcut, eu am rămas cu regretul și cu o imagine neconcludentă a edificiului consacrat de istorie ca prim templu a Thaliei zidit pe pământ românesc. Aveam să realizez adevărul celor consemnate atunci, într-o vizită din acest an înlesnită de organizatorii **Colocviului Național de Regie de la Reșița** într-o după amiază însoțită de la începutul lunii octombrie. Când am intrat în sală, am avut o tresărire de admirație... Nu știu cât de luxos a putut fi edificiul, dar frumos, incontestabil! Scaune tapitate în roșu, ornamente roșu-aurii pe marginea lojilor, pe tavan – ca într-un splendid tablou de epocă.

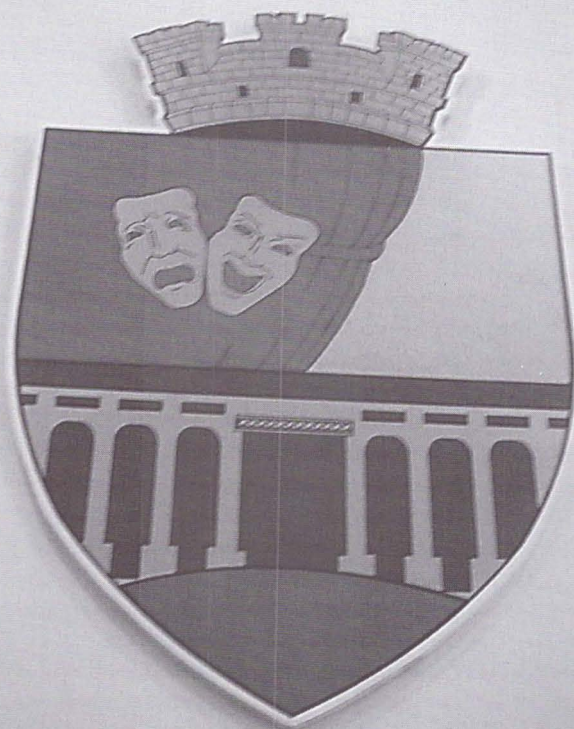

De altfel, istoria orașului începe cu o sută de ani înainte de construirea teatrului, după victoria prințului Eugen de Savoia, când Banatul trece sub dominația austriacă și Carol al VI-lea colonizează și administrează regiunea. Cu privilegii benefice pentru minerii a căror ocupație era considerată eroică, nobilă, formând o veritabilă elită în uniforme cu trese aurii. Vizitându-l, Iosif Vulcan îi dedică o poezie, pe care o publică în „Familia” cu titlul *Oravița*: „Ești mică, dar plăcută, ca zorile frumoase, / Modestă – dar bogată –, ai farmec grațios; / Ascunsă jos în vale, prin dealuri păduroasă, / Ești tocmai ca mărgeaua în fundul mării jos”. Coincidență istorică: în același an, 1817, se construiesc trei săli de teatru la noi – cea din Oravița (pe atunci sub administrația austriacă), cea din Arad, din inițiativa lui Iosif Hirsch și cea de la Cișmeaua Roșie din București, din inițiativa Domniței Ralu. Clădirea teatrului din Oravița a fost inaugurată la 4 octombrie 1817, în prezența împăratului Francisc al II-lea și a împărătesei Carolina Augusta, cu un spectacol în limba germană, cea din Arad, la începutul anului 1818, cu un spectacol german și unul românesc al diletanților școlii preparandiale, Teatrul de la Cișmeaua Roșie, la sfârșitul anului 1818, în luna decembrie, cu un spectacol în limba greacă (*Moartea fiilor lui Brutus* de Voltaire). Teatrul din Oravița s-a construit cu prilejul aniversării centenarului eliberării Banatului de sub dominația turcească, prin donații benevole din partea elitei orășenești, după planuri comandate la Viena de arhitectul local Ion Niuny. Ca și sala Teatrului de la Cișmeaua Roșie, și sala de la Oravița se înfățișează ca o bijuterie artistică, „e o capo d'operă în tehnică și arhitectură”, cum scrie un monograf al urbei, Simeon Samson Moldovan. Au prezentat aici spectacole trupe austriece, cei

din „clubul diletanților din localitate” condus de Ion Niuny, mai târziu și trupe maghiare. Într-o bună concordie. „Spiritul împăciuitoare – scrie Aurel Buteanu, istoric al *Teatrului din Ardeal și Banat* – se manifestă prin faptul că se reprezentau piese pentru fiecare neam în parte în limbile respective, în programul aceleiași serii. Așa de exemplu, reprezentația din 2 și 3 decembrie 1893, când cu ocaziunea redeschiderii teatrului, diletanții au jucat piesele: *Mama lui Ștefan cel Mare* în românește, *Das Heiratnest* în limba germană și *A regény népe* în limba maghiară”.

Cel mai important eveniment în viața teatrului oravițean l-a constituit turneul trupei lui Mihail Pascaly la 30 august 1868. Plini de entuziasm, localnicii i-au așteptat la gară pe actori cu 12 trăsură, „câți inși știau că sunt” și când se ridica a doua zi cortina pentru reprezentație, „o ploaie de flori căzu peste actori”, scrie George Călinescu. S-a jucat piesa lui Scribe *Strengarul din Paris*, iar a doua seară, pe 1 septembrie, *Mihai Viteazul* și *Doi profesori*, iar Matilda Pascaly a recitat numeroase aplauze recitând *Copila română* de Iosif Vulcan. Sala arhiplină, „cât era mai imposibil a face vreo mișcare”, corespondentul *Familiei* exulta: „De pe bina răsuna o limbă dulce ca farmecul, încântătoare ca cântecul de sirenă... suavă și armonioasă [...] am simțit puterea magică... am cunoscut sublimitatea limbii noastre”. În cușca sufleurului, tânărul Mihai Eminescu, care, doar cu câteva zile în urmă, îl cunoscuse la Arad pe Iosif Vulcan, cel ce-i publicase prima poezie, *La o artistă* și – notează Călinescu – „În această împrejurare, Iosif Vulcan a putut vedea din culise pe Eminescu. Poetul ședea în cușca sufleurului numai într-o cămașă de noapte – din pricina zădufului – și fuma, în pauză, tihnit, dintr-o pipă” (*Viața*

Stema orașului

lui Eminescu). Orăvițenii nu l-au uitat pe poet pentru cele trei zile cât le-a onorat urbea și l-au nemurit într-un bust din parcul orașului (cel văzut acum, din fața primăriei, nu-i seamănă).

Reprezentatii ale unor trupe românești aici s-au mai consemnat: în 1874 (I.D. Ionescu), 1888 (G.A. Petculescu din București), 1906–1911 (Zaharia Bârsan), 1908 (Agatha Bârsescu, cu două spectacole în limba română și două în germană), 1923 (Mișu Fotino), 1924 (C.I. Nottara), 1927 (Ion Manolescu cu *Moartea civilă*), 1928 (C. Tănase), 1929 (Sică Alexandrescu), 1932–1938 (Teatrul Național Cluj, cu piese de Lucian Blaga, Corneille, Schiller și *Hamlet* de Shakespeare). Acum mai prezintă spectacole aici teatrul din Reșița, uneori Timișoara.

Holul de la intrare e amenajat ca un mic muzeu, cu afișe, fotografii și documente din existența teatrului, la etaj un salon cu fotolii, biliard, mese de joc, tablouri, amintind de fostul Casino, loc de lectură și distracție la jocuri de biliard, cărți și șah. La 3 iunie 1933, au vizitat orașul M. S. Regele Carol al II-lea și M. S. Marele Voievod Mihai, „lăsând o adâncă impresie în sufletul locuitorilor noștri” (S. S. Moldovan). Cred că e singura așezare urbană din țară cu semnele teatrului pe stemă – un fald de cortină roșie, cu perechea de măști reprezentând cele două genuri dramatice. (Și singura primărie unde edilul-șef își invită concetățenii în biroul său, dacă funcționarii diferitelor servicii nu le rezolvă solicitările; numele lui, Ioan Goga).